

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 445

Aktywa finansowe

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Dorota Pitulec, Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Myszowska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-609-1

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail:econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Halina Buk: Modele biznesu jako podstawa klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / Business model as the basis for the classification and measurement of financial assets	9
Jolanta Chluska: Informacyjne aspekty wykazania akcji własnych w sprawozdaniu finansowym / Informational aspects of reporting of own shares in the financial statements of a company	18
Patrycja Chodnicka-Jaworska: Zapowiedzi zmian ratingów banków a zmiany cen akcji / Announcements of banks' credit ratings changes and stock prices changes	27
Maciej Frendzel: Dobrowolna wycena aktywów finansowych w wartości godziwej przez podmioty finansowe notowane na GPW w Warszawie / Voluntary measurement of financial assets at fair value by financial companies listed on the Warsaw Stock Exchange	37
Łukasz Furman: Finansowe instrumenty pochodne jako narzędzie optymalizacji podatkowej / Derivative financial instruments as a tool for tax optimization	48
Witold Furman: Podatkowe aspekty w zakresie terminologii oraz wyceny aktywów finansowych w kontekście regulacji bilansowych / Tax aspects in the field of the terminology and the valuation of financial assets in the context of balance sheet adjustment	60
Magdalena Głębocka: Polityka rachunkowości w obszarze aktywów finansowych jednostek sektora finansów publicznych / Accounting policy in the area of financial assets of public finance sector units	71
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Kwalifikacja do aktywów finansowych i jej wpływ na wycenę bilansową / Qualification of the financial assets and its impact on their measurement after recognition	85
Yury Karaleu: Miejsce zabezpieczeń w systemie zarządzania ryzykiem finansowym oraz w rachunkowości instrumentów finansowych / Definition of hedging in the system of financial risk management and for the accounting of financial instruments.....	98
Joanna Koczar: Aktywa finansowe „źle obecne” w rosyjskiej rachunkowości / “Incongruous” presence of financial assets in Russian accounting	111
Tomasz Kondraszuk: Zasada neutralności podatku od wartości dodanej (VAT) w rolnictwie / The principle of the neutrality of value added tax (VAT) in agriculture	123

Joanna Krasodomska, Bogusław Waclawik: Ocena zgodności z MSSF informacji dotyczących instrumentów finansowych ujawnianych przez emitentów papierów wartościowych w latach 2009-2015 / An assessment of the compliance with the IFRS of information on financial instruments disclosed by issuers of securities in 2009-2015.....	140
Iwona Kumor, Lucyna Poniatowska: Użyteczność informacji sprawozdawczej o środkach pieniężnych w ocenie sytuacji finansowej na przykładzie spółki z branży turystycznej / The usefulness of information from financial statement about cash in the assessment of financial condition on the example of the company with tourism sector	160
Irina A. Lukyanova, Anastazja Piekarska: Rachunkowość aktywów finansowych w prawie bilansowym Republiki Białorusi i MSSF / Accounting of financial assets in the accounting law of the Republic of Belarus and IFRS	173
Edward Pielichaty: Nowe wymagania w zakresie klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych / New requirements regarding the classification and evaluation of financial assets	191
Piotr Prewysz-Kwinto, Grażyna Voss: Prezentacja i ujawnianie informacji o aktywach finansowych w sprawozdaniach finansowych wybranych grup kapitałowych notowanych na GPW w Warszawie / Presentation and disclosure concerning financial assets in the financial statements of selected capital groups listed on the Warsaw Stock Exchange.....	201
Anna Spoz, Mariusz Sokolek: Rachunkowość podatkowa instrumentów finansowych – pożyczka w działalności przedsiębiorstw / Tax accounting for financial instruments – a loan in enterprises' activities	214
Joanna Surlejewska: Rozliczenia płatnicze w grupie kapitałowej wykorzystującej cash pooling – wybrane problemy / Payment transactions in a capital group with the use of cash pooling – selected problems	222
Tatjana Verezubova: Aktywa finansowe białoruskich zakładów ubezpieczeniowych w aspekcie prawa bilansowego i podatkowego / Financial assets of Belarusian insurance organizations: accounting and taxation.....	235
Aneta Wszelaki: Zasady wyceny należności kredytowych w bankach w świetle regulacji MSR/MSSF / Valuation rules of receivables credit in banks on the basis of IAS/IFRS	247

Wstęp

Globalizacja i związana z nią swoboda przepływu kapitału, a także rosnąca rola sfery finansowej i kryteriów finansowych w funkcjonowaniu gospodarki wiążą się z systematycznym wzrostem liczby podmiotów dokonujących transakcji na rynkach kapitałowych. W efekcie obserwuje się coraz większy wpływ operacji finansowych na wynik finansowy jednostek, szczególnie tych spoza sektora finansowego, jak również wzrost udziału aktywów finansowych w ich majątku.

Cechą charakterystyczną aktywów finansowych jest szerokie zróżnicowanie celów ich posiadania. Mogą one być nabywane w celach inwestycyjnych, oszczędnościowych, spekulacyjnych, jako zabezpieczenie nadmiaru środków lub zabezpieczenie innych transakcji, mogą też służyć zwiększeniu wartości danej jednostki. Niejednorodność celów posiadania aktywów finansowych skutkuje zróżnicowaniem w zakresie ich klasyfikacji. Sposób klasyfikacji natomiast determinuje sposób ich wyceny oraz prezentacji w sprawozdaniu finansowym.

W niniejszej publikacji znalazły się opracowania dotyczące każdego z tych zagadnień. Klasyfikacja, wycena, prezentacja w sprawozdaniu finansowym oraz kwestie podatkowe związane z aktywami finansowymi mają wciąż charakter dyskusyjny i wywołują wiele wątpliwości natury zarówno teoretycznej, jak i praktycznej.

Uwaga autorów została skupiona między innymi na nowym podejściu do klasyfikowania i wyceniania aktywów finansowych, które zaprezentowano w Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej nr 9. Standard ten zasadniczo zmienia dotychczasowe kryteria klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych, które były dotychczas krytykowane za brak przejrzystości i zbyt dużą szczegółowość uregulowania. Nowe zasady klasyfikacji aktywów finansowych mają się opierać na biznesowym modelu zarządzania przyjętym przez kierownictwo jednostki, który może polegać na utrzymywaniu aktywów finansowych w celu uzyskiwania umownych przepływów pieniężnych albo na dokonywaniu ich sprzedaży. Autorzy, którzy podjęli niniejszą tematykę, prowadzą w swoich artykułach dyskusję nad skutkami wprowadzenia nowych kryteriów klasyfikacji, szczególnie w zakresie zasad wyceny, proponując również własne rozwiązania.

Logiczną konsekwencją podjęcia przez kierownictwo jednostki decyzji dotyczących klasyfikacji i wyceny aktywów finansowych jest ich prezentacja w sprawozdaniu finansowym. Autorzy, którzy przeprowadzili badania w zakresie ujawnień aktywów finansowych dokonywanych przez spółki notowane na warszawskiej giełdzie, jak również na giełdach europejskich zgodnie podkreślają, że zakres i sposób prezentacji informacji o aktywach finansowych jest bardzo zróżnicowany i często nie odpowiada wymogom zawartym w regulacjach prawnych i standardach rachun-

kowości. Utrudnia to istotnie porównywanie sprawozdań finansowych i negatywnie wpływa na ich użyteczność decyzyjną.

W kręgu zainteresowań kilku autorów znalazły się również rozważania nad podatkowym aspektem posiadania aktywów finansowych. Wskazują oni na brak precyzyjnych definicji dotyczących aktywów finansowych w prawie podatkowym, co wywołuje wątpliwości interpretacyjne oraz prowadzi do nadużyć zarówno ze strony podatnika, jak i organów podatkowych. Dlatego też kierownik jednostki, dokonując analizy konsekwencji podatkowych każdej zawieranej transakcji, jest zmuszony do korzystania z interpretacji prawa podatkowego oraz bazy orzeczeń i wyroków sądów administracyjnych, które nie są ze sobą spójne.

Zagadnienia klasyfikacji, wyceny i prezentacji aktywów finansowych w sprawozdaniach finansowych są również aktualne w krajach Europy Wschodniej – na Białorusi i w Rosji. Autorzy artykułów dotyczących tych krajów opisują głównie problemy związane z wdrożeniem i stosowaniem regulacji międzynarodowych, uznając jednocześnie, że wynikają one z niedostosowania lub braku regulacji krajowych w zakresie aktywów finansowych.

W niniejszej publikacji znalazły się ponadto opracowania dotyczące szczególnych zagadnień związanych z aktywami finansowymi, w tym np. wyceny aktywów finansowych posiadanych przez banki czy też polityki rachunkowości w zakresie aktywów finansowych prowadzonej przez jednostki sektora finansów publicznych.

Redaktorzy dziękują autorom za interesującą prezentację swoich poglądów naukowych i wyników badań, a recenzentom za istotne uwagi i opinie. Życzą też czytelnikom wzbogacającej wiedzę lektury.

Zbigniew Luty, Aleksandra Łakomiak, Alicja Mazur

Jolanta Chluska

Politechnika Częstochowska
e-mail: j.chluska@wp.pl

INFORMACYJNE ASPEKTY WYKAZANIA AKCJI WŁASNYCH W SPRAWOZDANIU FINANSOWYM

INFORMATIONAL ASPECTS OF REPORTING OF OWN SHARES IN THE FINANCIAL STATEMENTS OF A COMPANY

DOI: 10.15611/pn.2016.445.02

Streszczenie: Spółki prawa handlowego gromadzą kapitał, emitując akcje. Wartość objętych i opłaconych akcji świadczy o zaangażowaniu kapitału w działalność gospodarczą celem jego pomnożenia. Spółki nie powinny więc przejmować akcji własnych, bo to może wpływać na pogorszenie ich kondycji finansowej. Podmiotem artykułu są spółki akcyjne. Przedmiotem opracowania jest analiza wykazywania w sprawozdaniu finansowym – bilansie – akcji własnych w aspekcie rachunkowości i podejmowania decyzji w oparciu o sprawozdawczość. Celem artykułu jest wieloaspektowa charakterystyka informacyjnych aspektów wykazania akcji własnych w sprawozdaniu finansowym – bilansie oraz wpływ tej prezentacji na obraz jednostki w sprawozdaniu finansowym i procesy decyzyjne. Jako narzędzia badawcze przyjęto analizę aktów prawnych, literatury przedmiotu oraz przykładów praktycznych wykazania udziałów/akcji własnych w wybranych sprawozdaniach spółek giełdowych.

Słowa kluczowe: akcje własne, spółka akcyjna, sprawozdanie finansowe.

Summary: In commercial law a company accumulates capital by issuing shares. The value of its own shares demonstrates its commitment in the economic activities with the aim of multiplying them. The company should not take actions of their own, because it can cause a deterioration in their financial status. The subject of the article is public limited liability companies. The article provides an analysis of the financial statements reporting – balance sheet of its own shares in the aspect of accounting, and decision-making on the basis of the reporting. The aim of the article is the multifaceted characteristics of the informational aspects of the demonstration of own shares in the financial statements-balance sheet and the impact of the presentation on the image of the company in the financial statements. As a research tool the author applied the analysis of legal acts, literature, and practical examples to demonstrate the own shares in selected reports of listed companies.

Keywords: own shares, public company, financial statements.

1. Wstęp

Podmioty gospodarcze – spółki kapitałowe pozyskują kapitał drogą oferowania udziałów lub akcji udziałowcom na giełdzie papierów wartościowych lub poza giełdą. Emisja udziałów/akcji skutkuje pozyskaniem środków pieniężnych i innych aktywów, dzięki czemu możliwe jest podjęcie działalności gospodarczej oraz jej rozwój. Wyemitowane udziały/akcje wykazywane są w sprawozdaniu finansowym podmiotów gospodarczych, w bilansie, jako źródło pokrycia majątku. Ze względu na zakres artykułu jako podmiot rozważań przyjęto w nim spółkę akcyjną.

Celem artykułu jest wieloaspektowa charakterystyka informacyjnych aspektów wykazania akcji własnych w sprawozdaniu finansowym – bilansie oraz wpływ tej prezentacji na obraz jednostki w sprawozdaniu finansowym i procesy decyzyjne. Jako narzędzia badawcze przyjęto analizę aktów prawnych, literatury przedmiotu oraz przykładów praktycznych wykazania udziałów/akcji własnych w wybranych sprawozdaniach spółek giełdowych.

2. Akcje własne jako przedmiot prawa handlowego

Emisja akcji przez spółkę akcyjną pozwala zgromadzić majątek wykorzystywany następnie w prowadzonej określonej statutem działalności. Nabycie akcji własnych stanowi wycofanie kapitału z obrotu gospodarczego, a to może skutkować pogorszeniem kondycji finansowej. Występują jednak zdarzenia uzasadniające nabywanie akcji własnych. Problem nabywania akcji własnych jest bardzo istotny z punktu widzenia finansowego i decyzyjnego, dlatego Kodeks spółek handlowych (Ksh) odnosi się do tych zagadnień w wielu przepisach.

Choć zasadniczo spółka akcyjna nie może nabywać wyemitowanych przez nią akcji własnych¹, to zakaz ten nie dotyczy:

- nabycia akcji w celu zapobieżenia bezpośrednio zagrażającej spółce poważnej szkodzie,
- nabycia akcji, które mają być zaoferowane do nabycia pracownikom lub osobom, które były zatrudnione w spółce lub spółce z nią powiązanej przez okres co najmniej trzech lat,
- spółki publicznej, nabywającej akcje w celu wypełnienia zobowiązań wynikających z instrumentów dłużnych zamiennych na akcje,
- nabycia akcji w drodze sukcesji uniwersalnej,
- instytucji finansowej, która nabywa za wynagrodzeniem w pełni pokryte akcje na cudzy rachunek celem ich dalszej odsprzedaży,
- nabycia akcji w celu ich umorzenia,

---

¹ H. Litwińczuk nazywa to „zasadą nienaruszalności kapitału akcyjnego” – por. [Litwińczuk 1995, s. 77].

- nabycia w pełni pokrytych akcji w drodze egzekucji celem zaspokojenia roszczeń spółki, których nie można zaspokoić w inny sposób z majątku akcjonariusza,
- nabycia w pełni pokrytych akcji nieodpłatnie,
- nabycia na podstawie i w granicach upoważnienia udzielonego przez walne zgromadzenie; upoważnienie powinno określać warunki nabycia, w tym maksymalną liczbę akcji do nabycia, okres upoważnienia, który nie może przekraczać pięciu lat, oraz maksymalną i minimalną wysokość zapłaty za nabywane akcje, jeżeli nabycie następuje odpłatnie,
- nabycia akcji w innych przypadkach przewidzianych w ustawie [Ustawa z dnia 15 września 2000, art. 362].

Umorzenie akcji może mieć charakter dobrowolny lub przymusowy. Umorzenie dobrowolne odbywa się za zgodą akcjonariusza i realizowane jest jako nabycie akcji przez spółkę. Wynagrodzenie z tytułu umorzenia przymusowego obejmuje wartość przypadających na akcję aktywów netto wykazanych w sprawozdaniu finansowym za ostatni rok obrotowy, pomniejszonych o kwotę przeznaczoną do podziału między akcjonariuszy.

Statut spółki określa m.in.:

- przyzwolenie na umorzenie akcji,
- przesłanki i tryb umorzenia przymusowego,
- sytuacje, w których akcje ulegają umorzeniu w razie ziszczenia się określonego zdarzenia bez powzięcia uchwały przez walne zgromadzenie.

Walne zgromadzenie akcjonariuszy drogą uchwały podejmuje decyzje o umorzeniu akcji oraz wypowiada się w takich kwestiach, jak:

- podstawa prawna umorzenia,
- wysokość wynagrodzenia przysługującego akcjonariuszowi akcji umorzonych,
- uzasadnienie umorzenia akcji bez wynagrodzenia,
- sposób obniżenia kapitału zakładowego związanego z umorzeniem akcji.

Dodatkowe warunki przejmowania akcji własnych w wybranych przypadkach zawarto w tab. 1.

Tabela 1. Warunki przejmowania akcji

Tytuł przejęcia akcji	Uwarunkowania przejmowania akcji
1	2
1. Nabycie akcji w celu zapobieżenia bezpośrednio zagrażającej spółce poważnej szkodzie. 2. Nabycie akcji, które mają być zaoferowane do nabycia pracownikom lub osobom zatrudnionym w spółce lub spółce z nią powiązanej przez okres co najmniej trzech lat. 3. Nabycie na podstawie i w granicach upoważnienia udzielonego przez walne zgromadzenie	1. Nabyte akcje powinny zostać w pełni pokryte. 2. Łączna wartość nominalna nabytych akcji nie powinna przekraczać 20% kapitału zakładowego spółki. 3. Łączna cena nabycia akcji własnych, powiększona o koszty ich nabycia, nie powinna przekraczać kapitału rezerwowego, utworzonego w tym celu z kwoty, która może być przeznaczona do podziału

1	2
1. Nabycie akcji w celu zapobieżenia bezpośrednio zagrażającej spółce poważnej szkodzi. 2. Nabycie na podstawie i w granicach upoważnienia udzielonego przez walne zgromadzenie	1. Zarząd jest obowiązany powiadomić najbliższe walne zgromadzenie o przyczynach lub celu nabycia własnych akcji, liczbie i wartości nominalnej tych akcji, ich udziale w kapitale zakładowym, jak również o wartości świadczenia spełnionego w zamian za nabyte akcje. 2. W sprawozdaniu zarządu z działalności spółki na zwyczajne, walne zgromadzenie należy omówić: <ol style="list-style-type: none"> uzasadnienie nabycia akcji własnych w danym roku obrotowym, liczbę i wartość nominalną akcji nabytych lub zbytych w roku obrotowym, jak również określenie udziału procentowego, jaki akcje te reprezentują w kapitale zakładowym, w przypadku nabycia lub zbycia odpłatnego – uzyskaną cenę lub wartość innego świadczenia wzajemnego, liczbę oraz wartość nominalną nabytych i zatrzymanych akcji, jak również określenie ich procentowego udziału w kapitale zakładowym
1. Nabycie akcji, które mają być zaoferowane do nabycia pracownikom lub osobom zatrudnionym w spółce lub spółce z nią powiązanej przez okres co najmniej trzech lat	1. Akcje należy zaoferować pracownikom lub innym wskazanym w tym przepisie osobom najpóźniej z upływem roku od dnia ich nabycia przez spółkę

Źródło: opracowanie własne na podstawie Kodeksu spółek handlowych.

Spółka nie powinna obejmować akcji własnych. Zakaz obejmowania akcji dotyczy także jej spółek zależnych.

3. Akcje własne jako przedmiot prawa bilansowego

W regulacjach dotyczących zasad rachunkowości udziały/akcje własne opisano w Rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 15 stycznia 1991 r. w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości [Rozporządzenie... 1991]. Wprawdzie nie wyodrębniono osobnej pozycji w bilansie dla udziałów/akcji własnych, lecz dostrzeżono, że mogą one pojawiać się w spółkach. O istotności wykazania udziałów/akcji własnych i ich roli w ocenie kondycji finansowej spółki świadczy fakt, że w sprawozdaniu z działalności spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółek akcyjnych należało podać informację o wielkości i rodzajach kapitałów własnych i udziałów, wartości nominalnej nabytych własnych udziałów (akcji). Rozporządzenie zawierało postulat, aby sprawozdanie finansowe i załączona do niego informacja z działal-

ności spółki były sporządzone rzetelnie i jasno przedstawiały obraz stanu i sytuacji finansowej jednostki [Rozporządzenie... 1991, par. 41]. W aktywach bilansu należało wykazywać należne wpłaty na poczet kapitału w wyodrębnionej grupie aktywów – „Aktywa zmniejszające kapitały własne”.

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości [Ustawa z dnia 29 września 1994 r.] doprecyzowała sposób wykazania akcji własnych w sprawozdaniu finansowym. W Załączniku nr 1 do ustawy zamieszczono zakres informacyjny sprawozdania finansowego. W bilansie akcje własne jako pozycja szczegółowa pojawiły się w aktywach obrotowych jako podgrupa III. „Papiery wartościowe przeznaczone do obrotu” pod nazwą „Udziały lub akcje własne do zbycia”. Należne, lecz nie wniesione wkłady na poczet kapitału podstawowego, jako wielkość ujemną, należało wykazywać po stronie pasywów w kapitale własnym. Elementy kapitału własnego jednostek postawionych w stan likwidacji lub upadłości, postępowania naprawczego lub układowego sugerowano, na dzień rozpoczęcia tych procesów, połączyć w jeden kapitał i pomniejszyć go m.in. o należne wkłady na poczet kapitału, o ile nie wezwano zainteresowanych do ich wniesienia, oraz o akcje własne przeznaczone do sprzedaży [Ustawa z dnia 29 września 1994 r., art. 36, Załącznik nr 1].

Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, która weszła w życie w 2002 r., pozycję bilansową akcji własnych, zgodnie z Załącznikiem nr 1, wykazywała w pasywach bilansu jako wartość ujemną. Było to nowe podejście w stosunku do obowiązujących wcześniej przepisów. W sprawozdaniu finansowym kapitały własne wyceniane były w wartości nominalnej. Nie wskazywano szczegółowych zasad wyceny w bilansie akcji własnych. Literatura przedmiotu podkreślała zasadę wyceny akcji własnych na moment wprowadzenia do ksiąg rachunkowych w cenie nabycia oraz kapitałowe rozliczenie różnicy między wartością akcji wprowadzonych do ksiąg a ich wartością nominalną podlegającą umorzeniu oraz różnicy między wartością akcji własnych wprowadzonych do ksiąg i ceną ich sprzedaży [Świdzka (red.) 2003, s. 9-31].

Kluczowym rokiem dla wykazania w księgach rachunkowych i sprawozdaniu finansowym zmian był rok 2003. W roku tym nastąpiła znacząca zmiana Kodeksu spółek handlowych oraz ustawy o rachunkowości w zakresie przejmowanych akcji własnych. W art. 28 ust. 1 ustawy o rachunkowości dodano zasadę wyceny akcji własnych – wycenę na dzień bilansowy według cen nabycia. Dodano też ust. 2a dotyczący zasad wyceny przejętych akcji własnych w drodze egzekucji. Doprecyzowano, że „[...] w przypadkach nabycia udziałów (akcji) własnych w drodze egzekucji za cenę nabycia uważa się cenę nabycia ustaloną w postępowaniu egzekucyjnym, powiększoną o koszty poniesione w toku postępowania egzekucyjnego, które nie zostały spółce zwrócone. W przypadku nieodpłatnego nabycia udziałów (akcji) własnych cena nabycia obejmuje wszystkie koszty ponoszone przez spółkę na ich nabycie”.

Potwierdzono, że w przypadku zbycia przejętych akcji własnych dodatnią różnicę między ceną sprzedaży, pomniejszoną o koszty sprzedaży, a ich ceną nabycia

należy odnieść na kapitał zapasowy. Ujemną różnicę należy ująć jako zmniejszenie kapitału zapasowego, a pozostałą część ujemnej różnicy, przewyższającą kapitał zapasowy, należy wykazać jako stratę z lat ubiegłych i opisać w informacji dodatkowej w sprawozdaniu finansowym za rok, w którym nastąpiła sprzedaż.

Podobne podejście zaproponowano w przypadku umorzenia przejętych akcji własnych. Wówczas dodatnią różnicę między ich wartością nominalną a ceną nabycia należy odnieść na kapitał zapasowy. Ujemną różnicę należy ująć jako zmniejszenie kapitału zapasowego, a pozostałą część ujemnej różnicy, przewyższającą kapitał zapasowy, jako stratę z lat ubiegłych i opisać w informacji dodatkowej w sprawozdaniu finansowym za rok, w którym nastąpiło obniżenie kapitału zakładowego [Ustawa z dnia 29 września 1994 r., art. 36a]. Przepisy ustawy o rachunkowości z 2003 r. są aktualne również w 2016 roku.

Ustawa o rachunkowości według stanu prawnego z 2016 r. uwzględnia przepisy dotyczące sprawozdania finansowego podmiotów gospodarczych różnych wielkości i form organizacyjno-prawnych. Nowelizacje prawa bilansowego z 2014 r. oraz 2015 r. stanowiły implementację dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, zmieniającej dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/WE oraz uchylającej dyrektywy Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG (Dz. Urz. UE L 182 z 29.06.2013) [Dyrektywa Parlamentu... 2013]. Dyrektywa określiła m.in. sposób wykazywania akcji własnych w aktywach bilansu, w osobnej pozycji oznaczonej „D. Udziały (akcje) własne”, ze wskazaniem ujawnienia przez podmioty w sprawozdaniu finansowym w informacji dodatkowej oraz w sprawozdaniu z działalności wartości przejętych akcji własnych i ich wyceny [Dyrektywa Parlamentu... 2013, s. 38, Załącznik III, s. 60].

Ze względu na możliwości uproszczeń sprawozdania finansowego, zarówno co do jego zakresu, jak i treści, podmioty gospodarcze prezentują informacje o przejętych akcjach własnych w takich obszarach sprawozdawczości, jak:

- bilans – aktywa – wartość w cenie nabycia,
- informacje uzupełniające do bilansu,
- dodatkowe informacje i objaśnienia,
- sprawozdanie z działalności.

Bez względu na miejsce opisu przejętych akcji własnych wykazywane są takie informacje, jak:

- przyczyna nabycia udziałów własnych dokonanego w roku obrotowym,
- liczba i wartość nominalna nabytych oraz zbytych w roku obrotowym udziałów, a w przypadku braku wartości nominalnej – ich wartość księgową, jak też część kapitału podstawowego, którą te udziały reprezentują,
- w przypadku nabycia lub zbycia odpłatnego – równowartość tych udziałów,
- liczba i wartość nominalna wszystkich udziałów nabytych i zatrzymanych, a w razie braku wartości nominalnej – wartość księgową, jak również część kapitału podstawowego, którą te udziały reprezentują.

Podobne zapisy zawiera także Kodeks spółek handlowych [Ustawa z dnia 15 września 2000 r., art. 363]. Ze względu na prezentację akcji własnych w aktywach bilansu, a nie w kapitale własnym, charakterystykę zmian akcji własnych usunięto z „Zestawienia zmian w kapitale własnym”.

4. Wycena akcji własnych w rachunkowości i procesach decyzyjnych

Akcje własne w przypadku ich przejęcia i wprowadzenia do ksiąg rachunkowych, jak również w sprawozdaniu finansowym – bilansie – na dzień bilansowy wycenia się według ceny nabycia. Szczegółowe zasady postępowania z przejętymi akcjami własnymi uzależnione są od celu przejęcia. Zasady te, w przypadku sprzedaży lub umorzenia, reguluje Kodeks spółek handlowych.

W wyniku nabycia własnych akcji spółka może oddziaływać na obraz jednostki w sprawozdaniu finansowym, jak również na skład akcjonariatu. Nabywanie akcji celem ich umorzenia skutkuje w różnych aspektach:

- wpływa na relacje między kapitałem własnym i kapitałami obcymi; zmniejszenie kapitału własnego, przy takim samym wyniku finansowym, zwiększa rentowność kapitału własnego²,
- ujemny wynik finansowy i przejmowanie akcji własnych poniżej ich wartości nominalnej może wpłynąć dodatnio na jej kondycję finansową,
- zmniejszenie składu akcjonariatu może wpływać na politykę dywidendy,
- nabywanie akcji własnych może być ochroną przed wrogim przejęciem,
- zawyżona cena przejęcia własnych akcji może budzić obawy o ukryte wypłaty i nierówne traktowanie akcjonariuszy [Napierała 2002, s. 462-463]
- przejęcie akcji może być formą oddziaływania na ich cenę rynkową,
- przejęcie i umorzenie akcji może być ukrytą formą wypłaty dywidend [Niemiec 2009, s. 49].

Przymusowe umorzenie akcji może realizować politykę ograniczania akcjonariatu spółki lub być efektem planowych działań³.

Wartość przejmowanych akcji stanowi niekiedy znaczącą wartość w strukturze pasywów, a szczególnie kapitału własnego. Zilustrowano to w tab. 2.

Jak wynika z krótkiego przeglądu wybranych spółek giełdowych prezentujących swoje sprawozdania jednostkowe, udział akcji własnych przejętych celem umorzenia lub dalszej odsprzedaży świadczy o wadze informacji sprawozdawczych w tym zakresie. Analiza sprawozdań spółek na giełdzie prowadzi do wniosku, że zmiana

² Na temat rentowności kapitału własnego i jej uwarunkowań – por. [Nowak 2014, s. 208].

³ Jako przykład planowych działań może służyć przymusowy wykup akcji Spółki Barlinek, która w latach 2005-2014 była spółką notowaną na giełdzie i przez wykup przymusowy została wycofana z notowań giełdowych – por. [<http://wiadomosci.stockwatch.pl/barlinek-zniknie-z-giedy-w-sroderuszyl-przymusowy-wykup-akcji,akcje,91395>].

Tabela 2. Udział akcji własnych w sumie bilansowej wybranych spółek giełdowych

Wyszczególnienie	Akcje własne (tys. zł)		Suma bilansowa (tys. zł)		Udział w sumie bilansowej (%)	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Spółka 1	569	577	403 799	426 274	0,14	0,14
Spółka 2	9 776	9 776	476 225	472 960	0,2	0,2
Spółka 3	3 472	3 472	131 534	144 481	0,3	0,24
Spółka 4	3 487	7 283	335 084	281 168	1	2,6
Spółka 5	2 331	2 331	218 632	210 196	1	1,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań finansowych wybranych spółek.

sposobu wykazania akcji własnych z pasywów (wielkość ujemna) na dodatnią wartość w aktywach istotnie wpłynie na informacje decyzyjne.

5. Zakończenie

Spółki akcyjne prowadzące rachunkowość i sporządzające sprawozdanie finansowe uwzględniają przepisy prawa bilansowego. Każda zmiana zasad rachunkowości budzi obawy o zachowanie zasad porównywalności informacji sprawozdawczych udostępnianych odbiorcom tych sprawozdań. Zmiany zasad rachunkowości nie zawsze zależą od decyzji podmiotu gospodarczego. Taką sytuację powoduje zmiana standardów sprawozdawczych, tak jak w przypadku sposobu wykazania w bilansie akcji własnych. Moim zdaniem, zmiana prezentacji w sprawozdaniu finansowym pozycji przejętych akcji własnych ma bardzo istotne znaczenie w ocenie kondycji podmiotu gospodarczego oraz w procesach decyzyjnych. Kontekst historyczny wykazywania akcji własnych w sprawozdaniu finansowym w ostatnich latach skłania do wniosku, że coraz większą wagę przykłada się do informacji sprawozdawczych w tym zakresie. Świadczy o tym wymóg coraz większej przejrzystości operacji przejęcia własnych akcji oraz większej precyzji ujawnień wszystkich spółek bez względu na ich wielkość.

Literatura

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, zmieniającej dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/WE oraz uchylającej dyrektywy Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG, Dz. Urz. UE L 182 z 29.06.2013.

<http://wiadomosci.stockwatch.pl/barlinek-zniknie-z-gieldy-w-srode-ruszyl-przymusowy-wykup-akcji,akcje,91395> (dostęp: 30.05.2016).

- Litwińczuk H., 1995, *Prawo bilansowe*, KiK, Warszawa.
- Napierała J., 2002, *Spółka akcyjna*, [w:] Koch A., Napierała J. (red.), *Prawo handlowe*, Zakamycze, Kraków.
- Niemiec A., 2009, *Struktura i treść sprawozdania finansowego*, [w:] Skoczylas W., *Analiza sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstwa*, SKwP, Warszawa.
- Nowak E., 2014, *Analiza sprawozdań finansowych*, PWE, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 15 stycznia 1991 r. w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości, DzU nr 10, poz. 35.
- Świdorska G.K. (red.), 2003, *Sprawozdanie finansowe bez tajemnic*, Difin, Warszawa.
- Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o zmianie ustawy o rachunkowości, DzU nr 113, poz. 1186.
- Ustawa z dnia 12 grudnia 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw, DzU nr 229, poz. 2276.
- Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, DzU 2013, poz. 1030.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU nr 121, poz. 591.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU z 2013, poz. 330 z późn. zm.